

**Татар гомуми белем бирү оешмаларында укучылар өчен татар
эдәбиятыннан олимпиада сорауларына җаваплар
(муниципаль тур, 2025-2026 уку елы) 7 нче сыйныф**

Максималь балл – 40

I. Тест биремнәре (15 балл).

1. Бер яки берничә вакыйганы эченә алган, кеше характерының бер сыйфаты, ягы, аның үсү-үзгәрүе хакында сөйләүче эпик жанр (2 балл):

Җавап: **хикәя**

2. Эчке композициягә карый (1 балл):

1) пейзаж, портрет, лирик чигенеш, диалог, монолог

2) әдәби әсәренң бүлекләргә, бүлекчәләргә, строфаларга һ.б. бүленеше

3) вакыйгаларның билгеле бер эзлеклелектә үсеше

3. Гомәр Бәшировның «Туган ягым – яшел бишек» әсәренң жанр формасы (2 балл):

Җавап: **автобиографик повесть**

4. Татар халык авыз ижатының лиро-эпик жанры, фажигале, гыйбрәтле, гадәттән тыш хәлләр уңае белән язылган, нигезенә кайгылы яки көлкеле вакыйга салынган әсәр (1 балл):

1) жыр

2) дастан

3) бәет

5. Сюжетны хәрәкәткә китерә (1 балл):

1) конфликт

2) экспозиция

3) төенләнеш

6. Авторның сюжеттан тыш лирик, фәлсәфи, автобиографик һ.б. характердагы сүzlәре, уйланулары (2 балл):

Җавап: **лирик чигенеш**

7. Кәеф, халәт, тойгы, кичереш һәм аларның үзгәрүен югалырга әзер мизгел кебек күрсәтүче, тышкы сурәт, кыяфәт, күренешне төсләр, тавышлар гармониясе ярдәмендә тергезүче модернистик агым (1 балл):

1) экспрессионизм

2) модернизм

3) импрессионизм

8. Төп герой тормышындагы берничә охшаш яки каршылыклы хәл, вакыйгалар тезмәсе сурәтләнгән, берничә сюжет сызыгы бер үзәк тирәсенә берләшкән эпик жанр (2 балл):

Жавап: повесть

9. Рөстәм Галиуллинның «Сәлам...» әсәренең жанры (1 балл):

1) нәсер

2) хикәя

3) повесть

10. *Бүген беренче октябрь. Без, аркага капчыкларыбызны асып, кемнәңдер теләге буенча укырга килдек. Үгезләрдән, дөгет, камыл исеннән, күксел урманнардан, зәңгәр төтенле, көйгән бәрәңге исе килеп торган басулардан безне кем аерды? Ник аердылар? Моңы беребез дә белми иде.*

Жәй буге борчак, яңа бәрәңге, әвендә киптерелгән, төтен таме сеңгән яңа арыш умачы ашап, капчык күтәрәп тән ныгып беткән – бүген әнә шул көчне кая куярга белгән юк... Әлегә өзек кайсы авторның нинди әсәреннән алынган? (2 балл):

Жавап: Мөхәммәт Мәһдиев «Без – кырык беренче ел балалары»

II. Язма җавапка бәйле биремнәр (25 балл).

1. Теоретик төшенчә буларак сюжет һәм сюжет элементлары. Ибраһим Газиның «Ак сирень» хикәясендә сюжет элементларын табып языгыз (10 балл).

Сюжет – вакыйга-хәлләр яки кеше холкы-характерының үсү-үзгәрү тарихы. Сюжет элементлары:

Пролог – әсәрдә сөйләнәчәк тарихтан бик күпкә элек булган вакыйгаларны ниндидер максат белән әсәр башында сөйләп кую;

Экспозиция – конфликтны барлыкка китерүче сәбәпләр, аның алшартлары белән таныштыру;

Төнләнеш – конфликтның башлану ноктасы;

Вакыйгалар үстөрелеше – конфликтның зураю, тирәнәюе, аны чишәргә омтылышлар ясалү;

Кульминацион нокта – әсәрдәге вакыйгаларның, көрәшнәң иң югары ноктасы;

Чишелеш – конфликтка нокта куелу, проблеманың хәл ителүе. Ул я конфликтның юкка чыгуын, я чишелә алмаслыгын күрсәтә;

Эпилог – соңгы нәтиҗә, геройларның алдагы язмышларын хәбәр итү яки автор мөнәсәбәтен ачыклау.

Ибраһим Газиның «Ак сирень» хикәясендә сюжет элементлары:

Экспозиция – Сания исемле кыз турында сөйләү;

Төнләнеш – Көлтә башлы егетнең Санияләр тәрәзә төбенән үтөп китмәве;

Вакийгалар үстөрелеше – Саниянең ашкынып урамга чыгып китүе, кинотеатр каршына килеп туктавы;

Кульминацион нокта – Саниянең сөйгәнән башка кыз белән күрүе, хисләренең җавапсыз икәннән белүе;

Чишелеш – Саниянең өенә кайтып китүе, ишегалдында бик озак үзәнә урын таба алмыйча йөрөп, тап стенага маңгаен терәп үксеп елап җибәрүе.

2. Ибраһим Газиның «Ак сирень» хикәясендә ак сирень образының мәгънәсен ачыклагыз. Көчле позициягә чыгарылган әлеге образ әсәрдә нинди функция үти дип уйлыйсыз? (5 балл):

Ибраһим Газиның «Ак сирень» хикәясендә ак сирень образы көчле позициягә – әсәрнең исеменә чыгарылган. Әлеге образ Саниянең беренче мәхәббәт хисенең сафлыгын, самимилеген күрсәтә. Яшүсмер кызның эчке дөньясының аклыгын, ихласлыгын аңарга мөмкинлек бирә.

3. Ибраһим Газиның «Ак сирень» хикәясендәге үзегез теләгән бер геройга характеристика бирегез (5 балл):

Укучы үзе теләгән геройга характеристика бирергә тиеш.

4. Ибраһим Газиның «Ак сирень» хикәясендә автор фикерен – идеяне билгеләгез. Ул нинди каршылык аша ачылып китә? (5 балл):

Ибраһим Газиның «Ак сирень» хикәясендә төп эчке конфликт Саниянең хыялы һәм чынбарлык арасында барлыкка килә. Әлеге каршылыкны сурәтләү барышында язучы, кешенең матур хыяллар белән яшәве, әмма тормыш кануннарының кырыс һәм аяусыз булуы турында сөйли. Тормышта күп кенә хыяллар чынга аша алмый кала, юкка чыга, әмма хыяллар белән яшәү кешене матур итә, аны тормышның матурлыгын тоярга өйрәтә, ди автор. «Ак сирень» хикәясендә автор фикере мәхәббәткә бәйлә җиткерелә. Мәхәббәт – кешене үзгәртүче татлы да, газаплы да хис, ул, хәтта җавапсыз булса да, кешенең күңелен нечкәртә, аны матур хисләр дөньясында яшәүгә этәрә. Бу – әсәрнең төп идеясе.